

Ján Kalinčiak (1822–1871)

Ján Kalinčiak bol najvýznamnejším prozaikom Štúrovej školy. Zanechal po sebe najrozsiahlejšie dielo v slovenskej romantickej literatúre.

Narodil sa v roku 1822 v Homom Záturčí (pri Martine) v rodine evanjelického farára. Študoval v Levoči a na bratislavskom lýceu, kde sa stal aktívnym členom Spoločnosti česko-slovanskej. Štúdiá ukončil v Halle a potom sa rozhodol pre učiteľské povolanie. Od roku 1846 bol profesorom a neskôr riaditeľom gymnázia v Modre. Medzi ním a Štúrom sa vyvinulo veľmi úzke priateľstvo (po revolúcii žil L. Štúr v Modre), i keď v mnohom so Štúrom nesúhlasil. (Štúrovi bol oporou v najťažších rokoch, prepisoval jeho rukopisy a napokon po nešťastnom zranení ho opatroval až do smrti.) V roku 1858 ho preložili za riaditeľa gymnázia v Tešíne. Tu sa snažil presadzovať svoje názory na výchovu a vyučovanie, a preto ho ako pansláva predčasne penzionovali. Vrátil sa na Slovensko a usadil sa v Martine. Tu založil r. 1870 literárny a kultúrny mesačník *Orol*. Mal veľké tvorivé plány, ale nestačil ich uskutočniť. Zomrel v roku 1871. Pochovaný je v Martine, na jeho pomníku je nápis: „*Hranica života, ale nie lásky.*“

Veľký vplyv na literárnu tvorbu Jána Kalinčiaka mala jeho matka (rodená Ruttkayová). Pochádzala zo starého, ale schudobneného zemianskeho rodu. Bola živou kronikou zemianskych rodín celej Turčianskej stolice. Synovi často rozprávala o zemanoch, o zemianskych tradíciách a ľudových povestiach.

Ján Kalinčiak písal romantické historické poviedky a historické povesti zo života slovenských zemanov.

Romantické historické poviedky

V romantických historických poviedkach využil Kalinčiak motívy ľudových fantastických povestí a balád. Ich dej zasadil do historického rámca (odohrávajú sa v rôznych obdobiach – napr. začiatok 10. storočia, obdobie panovania kráľa Matiaša, 17. storočie). Poviedky sa vyznačujú tajomnou, romantickou zápletkou a napínavým, dramatickým dejom. Majú dôkladne premyslenú kompozíciu, jednoduchý a stručný štýl rozprávania. **Sú to väčšinou príbehy o láske, obetavosti, vernosti a ľudských vášňach. Takýmito romantickými poviedkami sú napr. Bozkovci (1842), Bratova ruka (1846), Púť lásky (1847), Mládenec slovenský (1847), Láska a pomsta (1858), Mních (1864).**

Hlavným motívom povesti *Bratova ruka* je krvná pomsta. Mikuláš Badársky sa ožení s príslušníčkou rodiny, na ktorej musí podľa prísahy vykonať pomstu. Každý rok posielala na smrť jedného jej člena. Nad posledným, svojim švagrom, sa zľutuje a odťme mu iba ruku, ktorú doma skrýva a nájde ju jeho žena. Tak sú odhalené jeho zločiny a sám nakoniec končí na popraviske.

Púť lásky je najromantickejšou Kalinčiakovou povestou. Jej dej sa odohráva v okolí Myjavy v časoch tureckých vpádov. Janko Černok, pán hradu Branč, chce získať najkrajšie dievča Myjavy, Žofiu. Jeho protivník a sok v láske, aga Osman, ho počas svadby zajme. Žofia sa rozhodne nájsť svojho milého a oslobodiť ho. Po mnohých útrapách sa dostane k agovi Osmanovi, ktorý, keď vidí, že nezíska jej lásku, Černoka prepúšťa. Ten však myslí len na svoju potupu. Obaja sa vracajú domov, a keď sa zdá, že ich láske nič nestojí v ceste, Janka, oblečeného do tureckých šiat, pri Myjave zabijú sedliaci. Žofia o niekoľko týždňov od žiaľu zomiera. V závere povesti autor dodáva, že k Černokovmu a Žofiinmu hrobu chodí po nociach Žofiin otec a mládenec aga Osman. Autorove sympatie sú na strane opusteného a osamoteného Turka. Janko Černok i aga Osman sú výnimoční ľudia, silní jednotlivci a individualisti. Žofia svojou krásou, ľúbosťou i odvahou predstavuje prvý kladný ženský typ v slovenskej próze.

Povestou *Mládenec slovenský* (dej sa odohráva po páde Veľkej Moravy) Kalinčiak polemizuje s názormi Ľudovíta Štúra, ktorý zdôrazňoval, že je dôležité slúžiť len vlasti a tomu podriaď aj svoj osobný život. Kalinčiak, naopak, dokazuje, že láska k žene nie je v rozpore s národnými záujmami.

najrozsiahlejšie
- legter jedelmesebb

predčasne
- idő előtt

usadil sa
- letelepedett

nestačil ich uskutočniť
- nem tudta őket megvalósítani

stolica (župa)
- vármegye

vyznačuje sa (čím) - kitűnik vala-
mivel, jellemző rá valami

zápletká - bonyodalom
napínavý - érdekesítő

púť - út, vándorlás

zľutuje sa (nad kým)
- megkőnyörül valakin
popravisko - vesztőhely

sok - vetélytárs
útrapy - szenvedések
potupa - gyalázat

výnimočný - kivételes
kladný - pozitív

podriaďiť (čo čomu)
- alárendel valamit valaminek
nie je v rozpore (s čím)
- nincs ellentétben